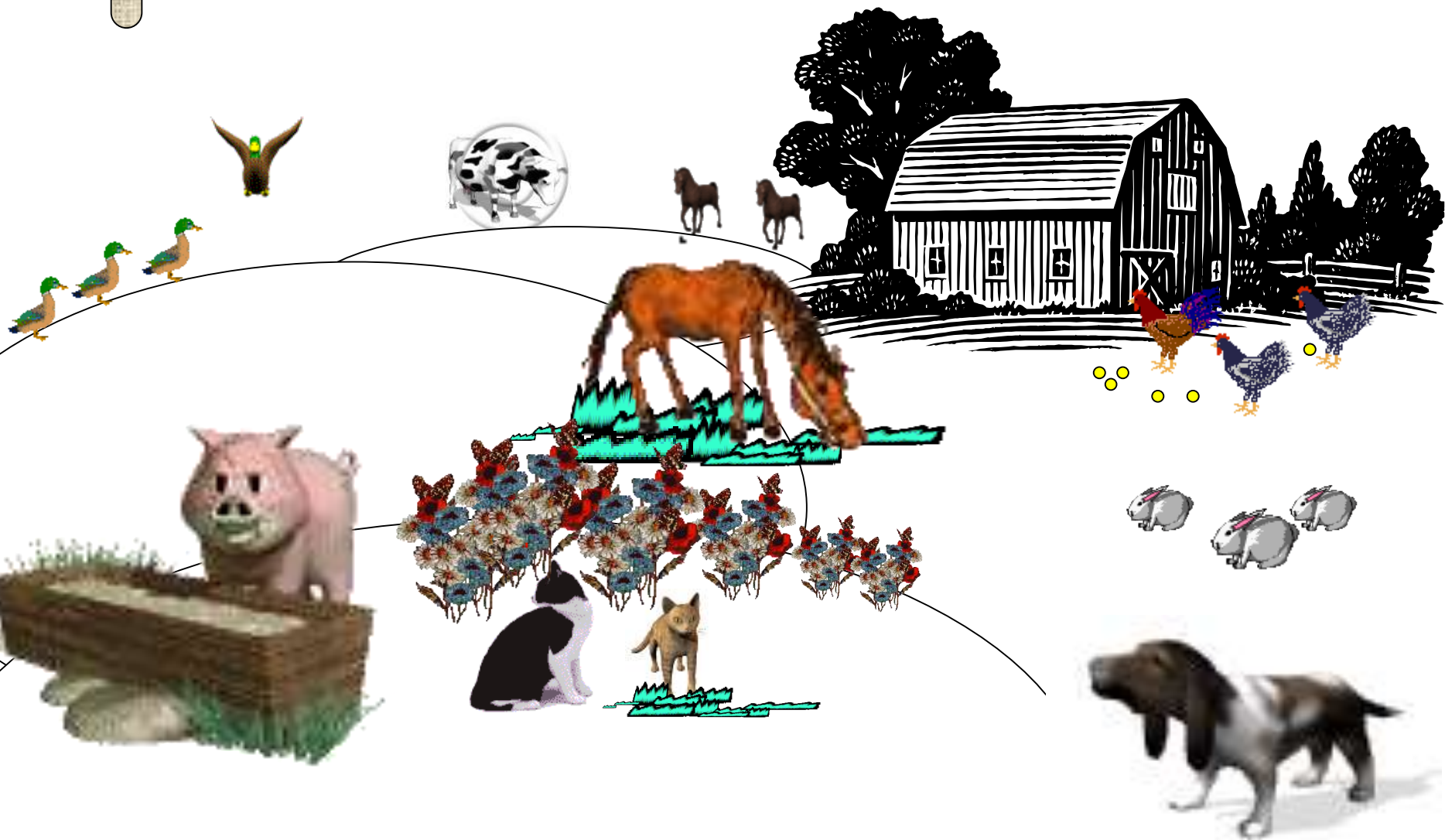

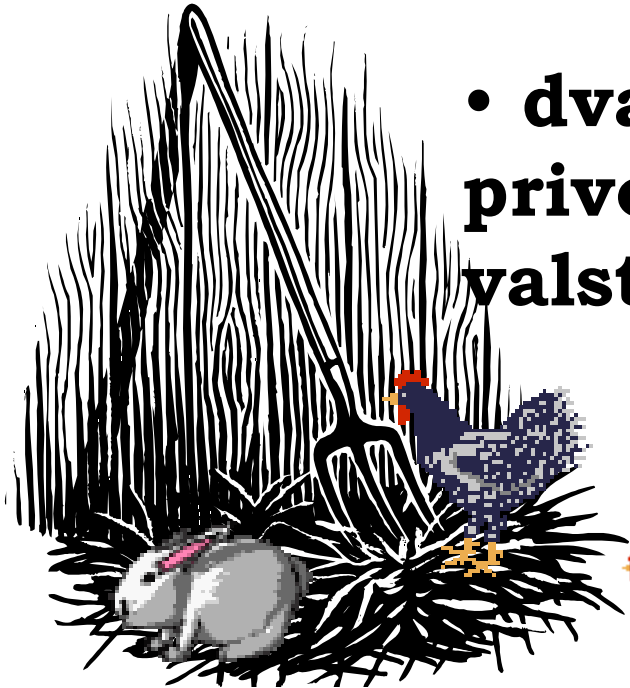
Baudžiava

Lietuvių tautos istorija didele savo dalimi yra
valstiečių istorija!

Baudžiava tai:

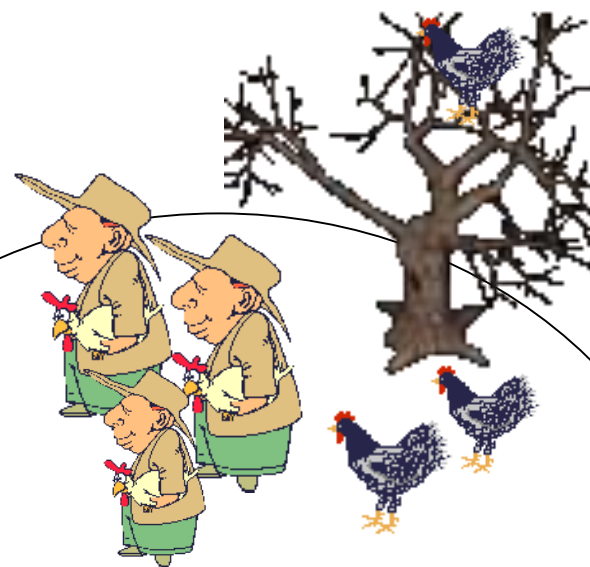
- valstiečių priklausomybė feodalui;
- dvarininko teisė naudotis priverstiniu jam priklausančių valstiečių darbu, turtu, asmeniu.

Baudžiava atsirado ankstyvaisiais viduramžiais (Va. – Xa.)

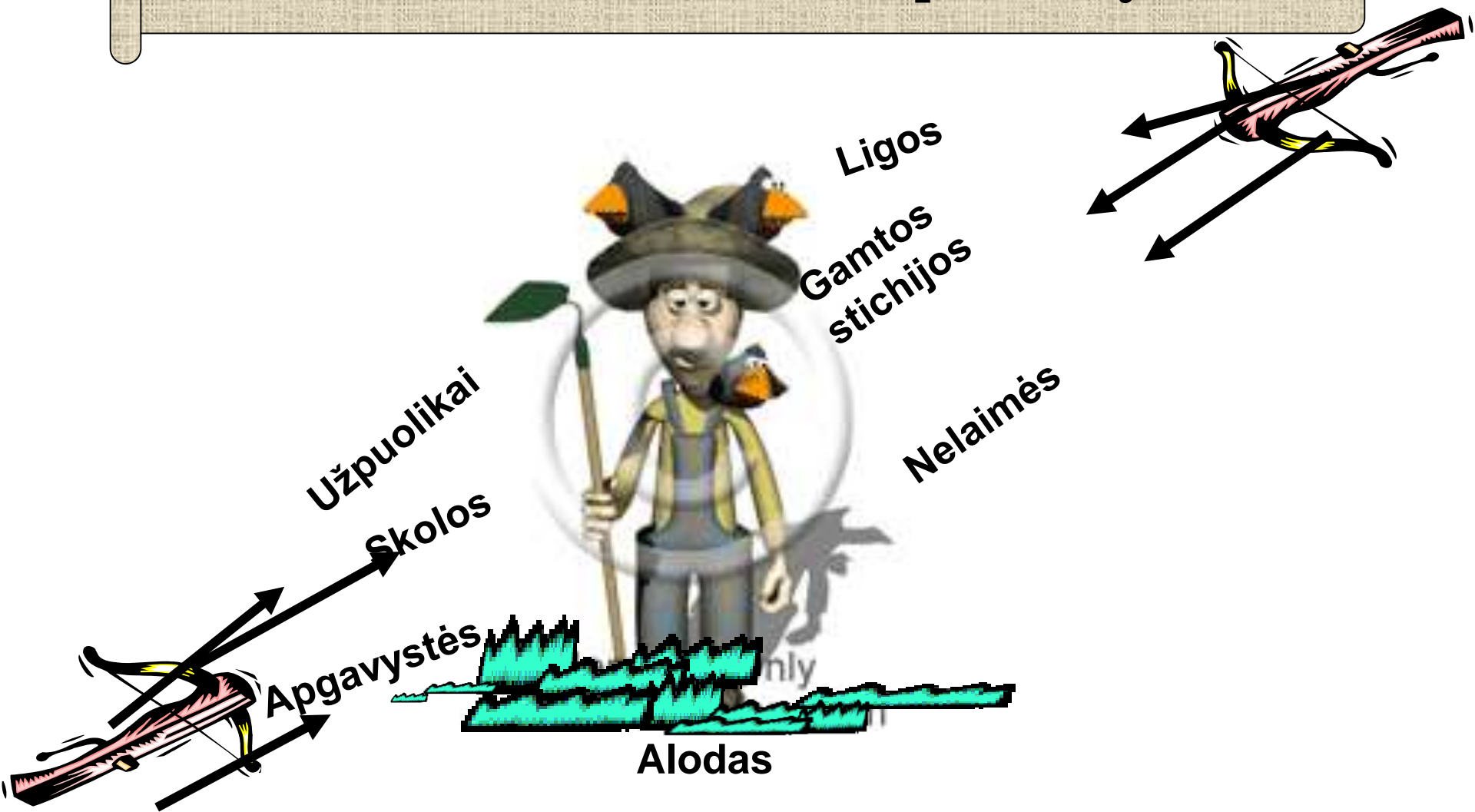

Stambieji žemvaldžiai

Valstiečiai

Valstietį užklumpančios nesėkmės – baudžiavos atsiradimo priežastys

Valstiečio priklausomybė žemvaldžiui

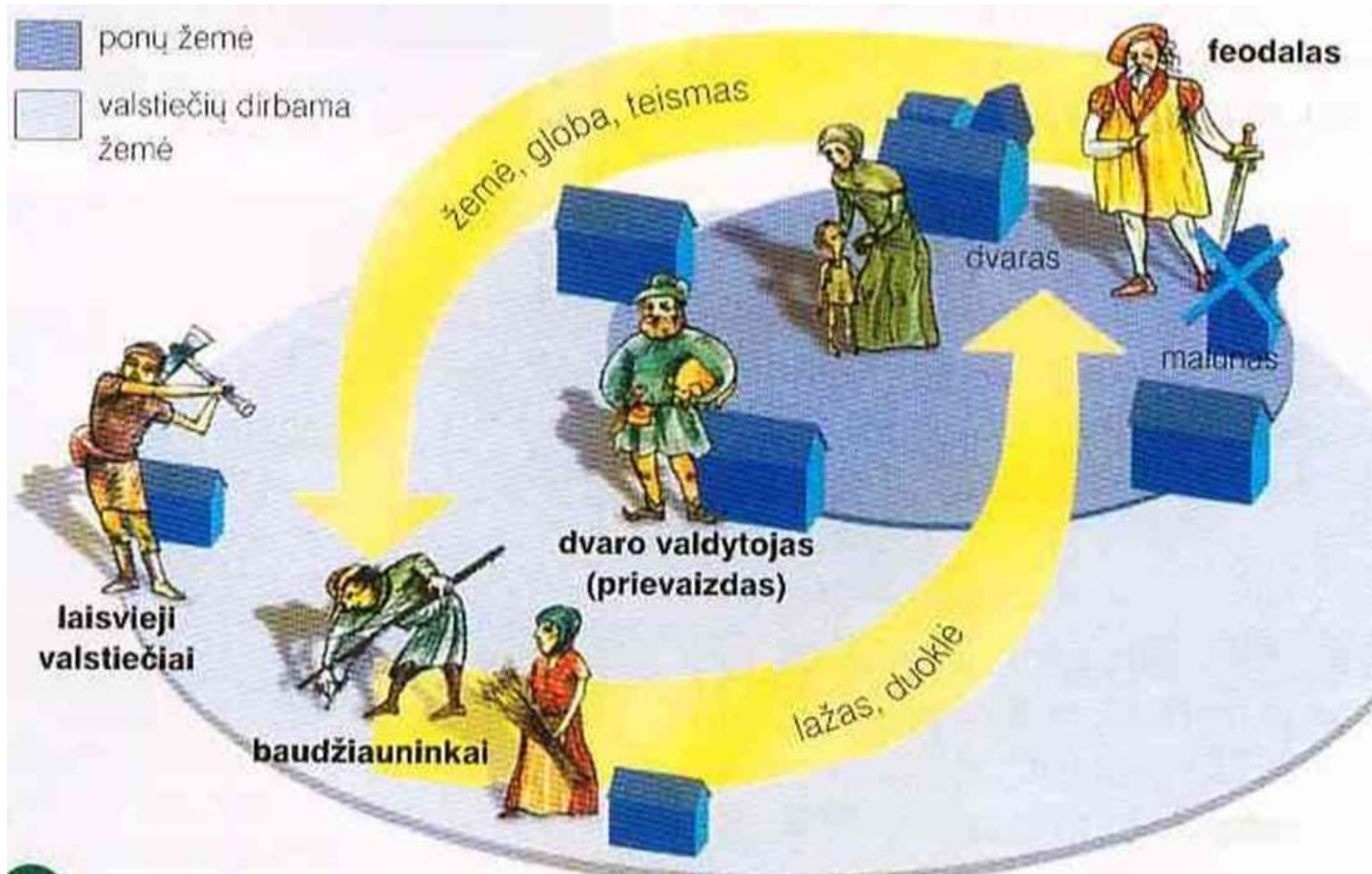
**Valstietį
užklupusios
nesėkmės**

Baudžiava

**Turtingas
žemvaldys**

Viduramžių žemėvaldos sistema

Baudžiavos atsiradimas

Anglija

Rusija

Lietuva

Brandieji
viduramžiai

Lenkija

Prancūzija

Rytų
Europa

Ankstyvieji
Viduramžiai
Vakarų Europa

Vėlyvieji
Viduramžiai

Italija

Centrinė
Europa

Baudžiavos išnykimas

XI a.- XIII a.

Vakarų Europa

Po kryžiaus žygių

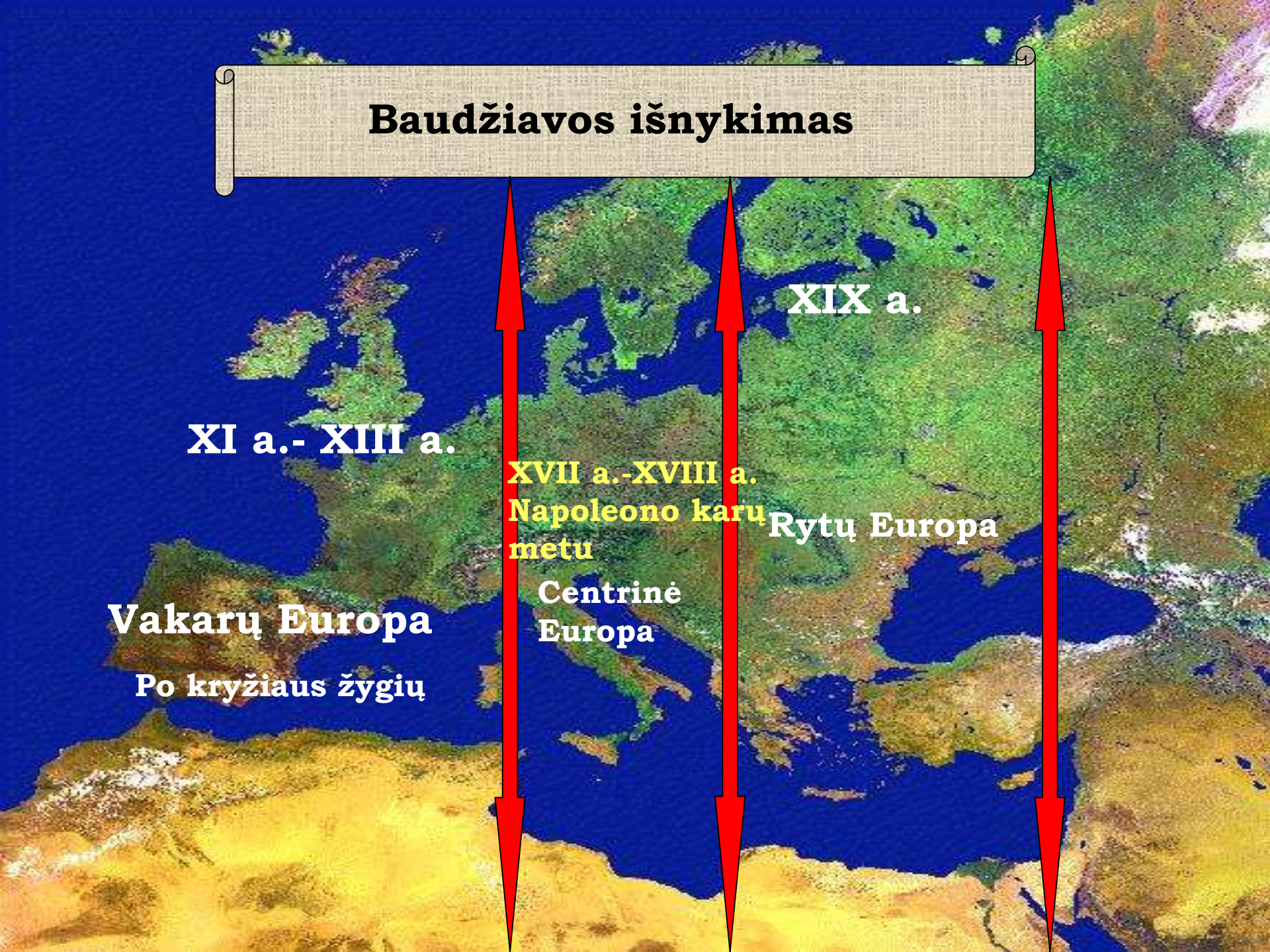
XVII a.-XVIII a.

Napoleono karų metu

Centrinė Europa

XIX a.

Rytų Europa

Baudžiavos atsiradimas Lietuvoje

- 1387m.** Jogailos privilegija apsikrikštijusiems bajorams (baudžiavos pradžia);
- 1447m.** Kazimiero privilegija (juridinė baudžiavos pradžia);
- 1557m.** Valakų reforma (galutinai įvedama baudžiava).

Valstiečio prievolės:

Prievolė	Ką reikėjo atlikti
Lažas	Dirbti dvare kelias dienas per savaitę
Duoklė	Duoti dvarui grūdų, paukščių, gyvulių, grybų, riešutų, verpalų, drobių ir t. t.
Činčas	Mokėti bajorui mokesčių pinigais
Talka	Tiesti kelius, taisyti tiltus, kasti griovius, tvenkinius
Gvoltai	Padėti dvarui atlikti didelius darbus (šienapjūtes, rugiapjūtes, mėšlavežio)
Pastotės	Vežti dvaro prekes į kitus miestus, gabenti statybines medžiagas
Rekrutai (nuo XIXa.)	Tarnauti kariuomenėje 25 ar daugiau metų

Baudžiavos siaubas Lietuvoje ir Lenkijoje

Nuo Kazimiero laikų vieninteliais valstiečių teisėjais tapo ponai ir bajorai, kurių žemėje gyveno. Be šeimininko sutikimo valstietis negalėjo vesti, paveldėti tėvų turto, keltis iš vienos vietos į kitą. Jie buvo pardavinėjami kaip vergai (atskirai tėvai ir vaikai), keisti į šunis, pralošinėti kortomis.

Valstietį teisiant, jis buvo mušamas ir kankinamas. Jį galėjo nubausti mušimu ar mirtimi, tremtimi.

Baudžiauninkai daug ir sunkiai dirbo ir niekam negalėjo pasiskųsti!

XVI a. pr. valstiečių baudžiava pagal Sigismundo Herbersteino (1486- 1566) kelionėje surinktas žinias

„... Liaudis nuskurdusi ir prispausta sunkios vergovės. Mat kiekvienas, kas turi būrį tarnų, gali įeiti į bet kurio valdinio namus, be baimės daryti ką nori, grobti, gadinti daiktus, reikalingus kasdieniame gyvenime, netgi smarkiai nuplakti valdinį.

Nuo Vytauto laikų iki šių dienų jie laikomi tokioje sunkioje vergovėje, jog **nuteistas mirti pono įsakymu turi pats sau įvykdyti bausmę pasikarti.** O jei kas atsako tai padaryti, tada, žiauriausiai nuplaktas ir iškankintas, vis tiek pakiriamas.“

Baudžiavos išnykimas

Baudžiavos panaikinimo Rusijos imperijoje (taip pat ir Lietuvoje) priežastys:

- XIXa. vid. gilėjanti feodalinės sistemos krizė;
- dvaro ūkio stagnacija ir smukimas;
- epidemijos, nederliai;
- sunki valstiečių padėtis ir kilę bruzdėjimai;
- Rusijos pralaimėjimas Krymo kare.

Baudžiavos panaikinimas Lietuvoje

Kai kurie bajorai jau XVIII a. patys savanoriškai paleisdavo iš baudžiavos. Vienas iš tokių buvo Pavelas Bžostovskis, Merkinės dvaro savininkas.

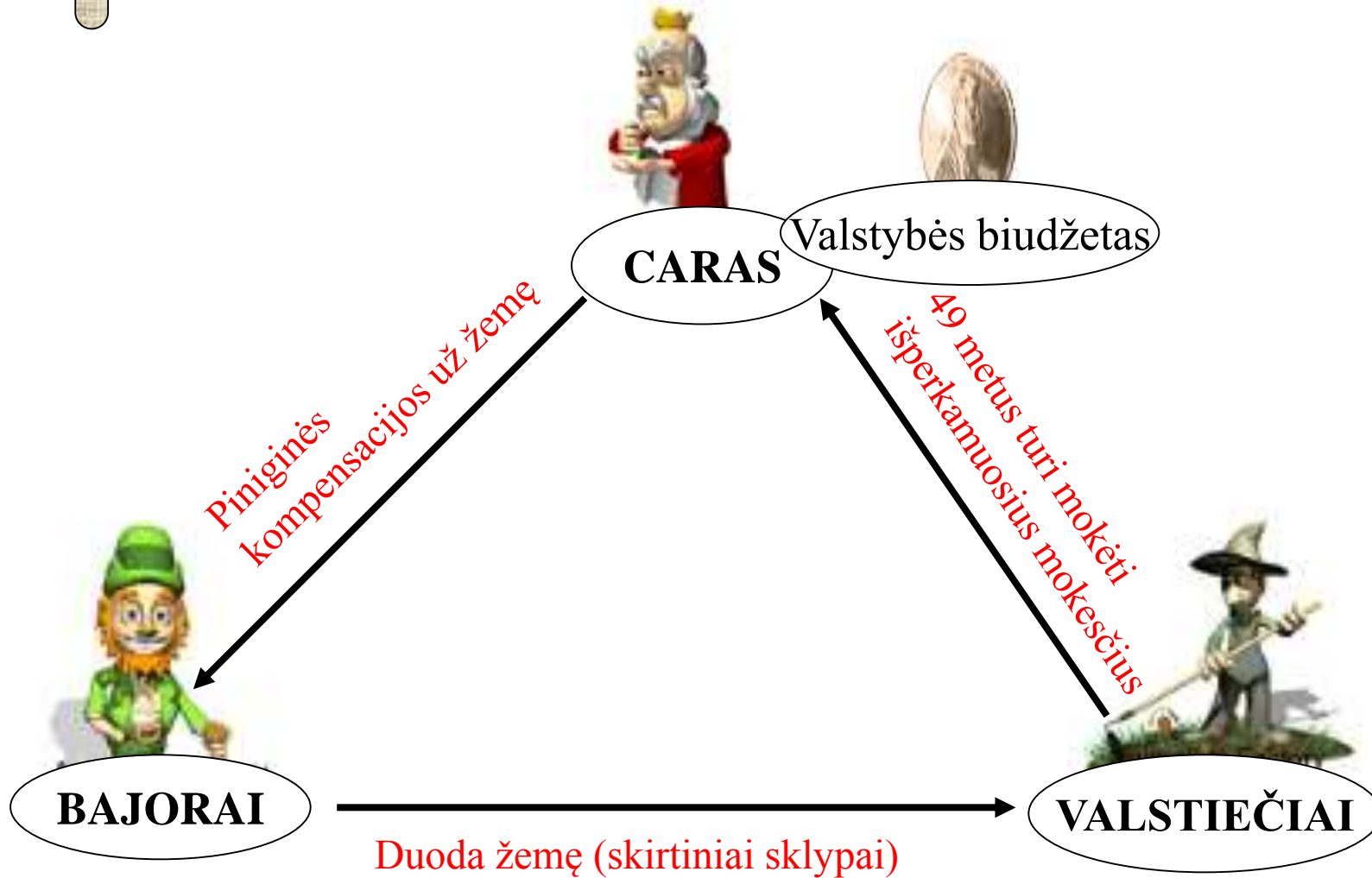
Baudžiavos panaikinimas Lietuvos teritorijoje

Baudžiavos naikinimo dokumentai:

- Varšuvos kunigaikštystės (priklausė Užnemunė) konstitucija 1807 m.;
- Caro Aleksandro II manifestas ir įstatymai „Nuostatai dėl valstiečių, išeinančių iš baudžiavinės priklausomybės“ 1861m. Vasario 19 d. (pagal naują kalendorių - kovo 3 d.)

Baudžiavos panaikinimo mechanizmas

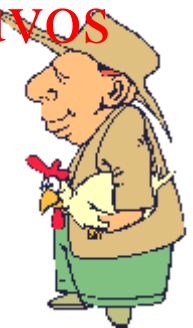

Paskelbus baudžiavą Lietuvoje:

- Valstiečiai dar du metus privalėjo eiti lažą ir tik paskui galėjo pradėti duoti piniginę duoklę;
- Bet valstiečiai iš karto liovėsi eiti į dvarą ir metė visus darbus;
- Įvesta nauja valstiečių valdymo sistema: iš kelių kaimų buvo sudaromos seniūnijos. Joms vadovavo renkamas seniūnas;
- Kelios seniūnijos, vadovaujamos renkamo viršaičio, sudarė valsčių;
- Seniūnas ir viršaitis turėjo prižiūrėti, kad valstiečiai mokėtų mokesčius ir atliktų prievoles.

Baudžiavos panaikinimo reikšmė lietuvių tautai:

- Valstiečiai gavo asmens laisvę, žemę, už išpirką galėjo sudaryti įvairias sutartis;
- prasidėjo lietuvių tautos emigracija;
- tapę laisvais ir praturtėję valstiečiai leido vaikus į mokslą;
- pradėjo formotis lietuviškai kalbanti inteligentija, lietuviška buržuazija;
- ir buvo siekiama jau ne ATR, bet Lietuvos valstybės sukūrimo.

Lietuviai valstiečiai

Valstiečiai Vaitušžio dvare

**Padėtis Lietuvos
visuomenėje**

Bajorai

- Lietuvoje susiklostė vieno luomo (bajorijos) visuomenė, nes miestiečiai neįgijo teisių valstybės valdyme, o dvasininkai nesusitelkė į savarankišką luomą;
- Jie buvo dominuojanti jėga krašte (sudarė 8 – 12 % gyventojų);
- Didžioji dalis kalbėjo lenkiškai;
- Jie puoselėjo viltis atkurti bendrą Lietuvos – Lenkijos valstybę;
- Rusų valdžia smarkiai apribojo bajorijos teises;
- Bajorai galėjo spręsti tik vidaus reikalus ir menkas savivaldos problemas;
- Vietos bajorus valstybės reikaluose turėjo pakeisti rusų bajorai, valdininkai.

Miestiečiai

- Lietuvos miestai, tautybių ir religijų atžvilgiu, buvo margi;
- Juose viešpatavo žydai, lenkai, rusai;
- Miestiečiams didelį poveikį turėjo baudžiavos panaikinimas ir valstiečių reforma;
- Miestuose paspartėjo kapitalizmo raida, išsiskyrė samdomieji darbininkai ir kapitalistai.

Valstiečiai:

- Šis luomas ėmė formuotis tik panaikinus baudžiavą;
- Valstiečiai gavo asmens laisvę, teisę išsipirkti ir naudotis žeme, pasirinkti užsiėmimą ir verslą;
- Užnemunėje valstiečių reforma pradėta pagal 1864 m. įstatymą. Jie gavo žemę be išpirkos. Bet žemės mokesčiai juos sunkiai prislėgė.

Intelligentija

- Ėmė formuotis XIX a. 1 pusėje;
- Pirmiausia tai buvo rusų valdžios aparato valdininkai, bajorų savivaldos renkamų organų darbuotojai;
- Jie privalėjo būti išsimokslinę, bet universitetinis išsilavinimas nebuvo būtinas;
- Išsiskyrė VU profesūra;
- Labai marga buvo meninė inteligentija;
- Nemaža dalis buvo dvikalbiai;
- Lietuvių inteligentija, kilusi iš valstiečių, ėmė formuotis jau panaikinus baudžiavą;
- Jiems aktualiausia buvo tautinio apsisprendimo problema.

Katalikų bažnyčios vaidmuo

Daugumą Lietuvos gyventojų sudarė katalikai...

- Bet carai siekė apriboti bažnytinės veiklos laisvę: unitai prievarta verčiami į stačiatikybę, katalikų kunigams draudžiama krikštyti mišrių santuokų vaikus, mėginta įvesti griežtą pamokslų kontrolę...
- Bet carui Nikolajui I sušvelninus antikatalikišką veiklą, žemaičių vyskupystės vadovu tapo **Motiejus Valančius**.

Vyskupas Motiejus Valančius (1801 – 1875)

**Žemaičių vyskupas, švietėjas, rašytojas, lietuviškų mokyklų,
blaivybės draugijų steigimo organizatorius**

Vyskupo Motiejaus Valančiaus nuopelnai:

- Pasikeitė Lietuvos dvasininkijos sudėtis, jos kultūrinis lygis ir veikla;
- Jis išugdė naują klierikų kartą, kuri vėliau prisidėjo prie Katalikų bažnyčios atsinaujinimo;
- Jis rūpinosi, kad kunigai visoje vyskupystėje mokėtų lietuviškai ir su liaudimi kalbėtų jos kalba;
- Svarbiausiose parapijose vyskupas stengėsi paskirti savo seminarijos auklėtinius, kurie turėjo pakeisti lenkiškai kalbančius kunigus;
- Jis darė įtaką visam lietuvių tautiniam sąjūdžiui, kurio priešakyje buvo Simonas Daukantas;
- Varniuose bandė įkurti “mažąją akademiją”, bet šiuos planus uždraudė rusų valdžia.

Blaivybės sajūdis

- Vyskupas Motiejus Valančius visuotinai pripažįstamas kaip didžiojo blaivybės sąjūdžio architektas;
- Dėl Motiejaus Valančiaus veiklos buvo smarkiai sumažėjusi Lietuvoje degtinės gamyba;
- Blaivybės skleidimo veikla Motiejus Valančius pradėjo 1858 metais.;
- Buvo suplanuota bažnyčių, parapijų vizitacija, jos metu ir pradėtos skleisti blaivybės idėjos.
- Motiejus Valančius paskelbė blaivybės brolijų įstatus. Buvo reikalaujama, kad bažnyčios turėtų specialią knygą, į kurią kunigai įrašydavo brolijos narius.
- 1863 metais po sukilimo Vilniaus generalgubernatorius M. Muravjovas uždraudė blaivybės programą .

Motiejaus Valančiaus paminklas Varniuose

Motiejaus Valančiaus paminklas Kauno senamiestyje

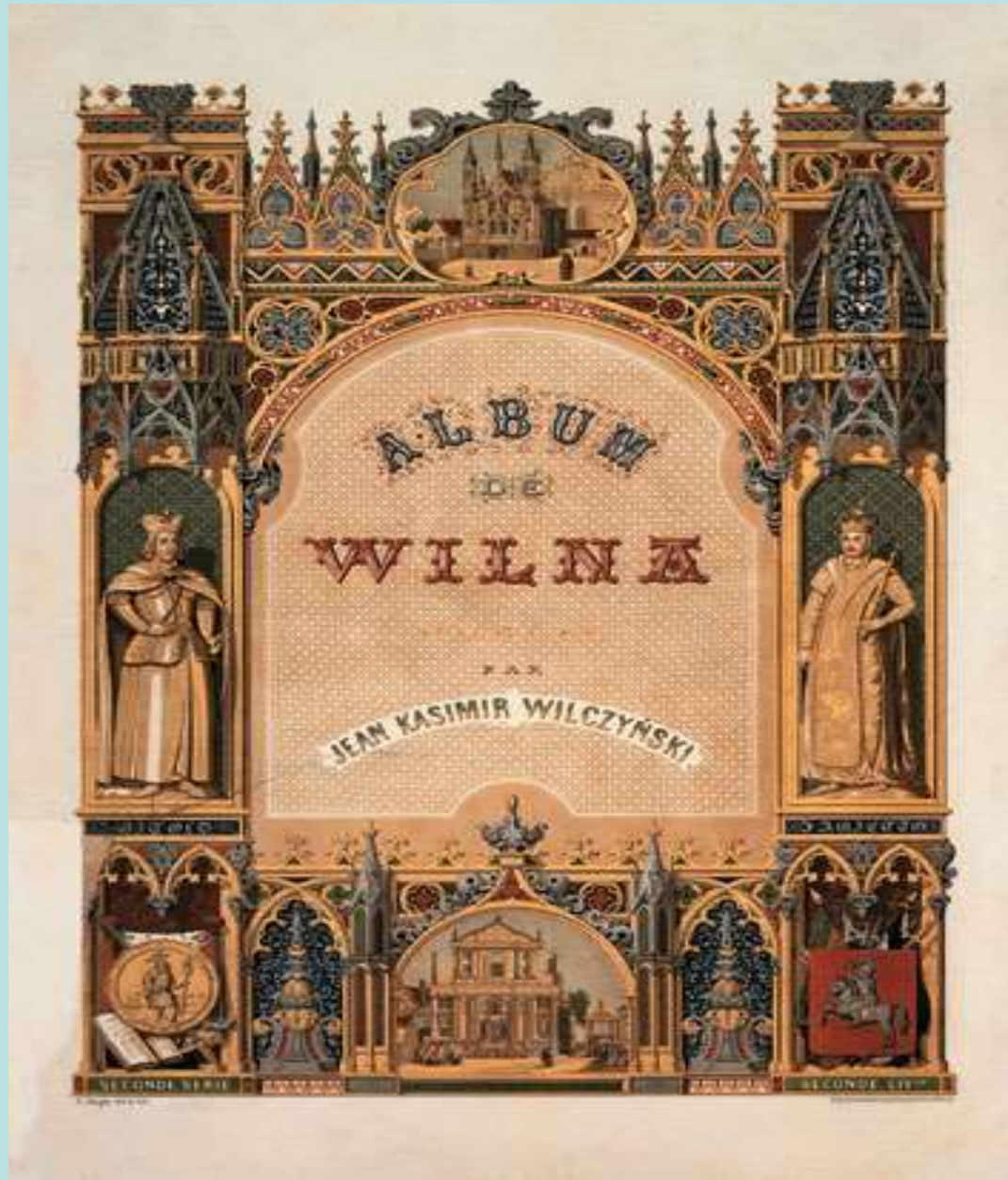

Motiejaus Valančiaus paminklas Nasrėnuose

**Kultūros raida 1831 -
1863 m.**

- 1832 m. uždarytas Vilniaus universitetas;
- Po dešimtmečio toks pat likimas ištiko ir Vilniaus medicinos – chirurgijos bei Dvasinę akademiją;
- Lietuvos kultūrinį gyvenimą formavo kelios kultūros ir mokslo įstaigos;
- Pirmiausia - **Vilniaus medicinos draugija**, kuri gyvavo iki 1840 m.
- Medikas Jonas Kazimieras Vilčinskis išleido “Vilniaus albumą”.

Nuotraukos iš "Vilniaus albumo"

ВЕРХНЯЯ ПЕТЕРБУРГСКАЯ УЛИЦА

Вид с Собора Св. Петра и Павла

Гравировано по рисунку
Г. И. Шварца и П. И. Шварца
в Петерб. 1812 г.

FEDERICO SCIALA

VENEZIA DE WILTON

- Labai svarbus įvykis buvo **1855 m. įkurta Vilniaus archeologijos komisija bei Senienų muziejus;**
- Ši komisija domėjosi istorija bei archeologija, literatūra, dailė, architektūra ir net gamtos mokslais;
- Į archeologijos komisiją buvo išrinkti M. Valančius, L. Ivinskis, M. Akelaitis ir kt.
- Lietuvių kultūros centrai formavosi ir pačioje Lietuvoje ir toli nuo jos, ypač Rusijos imperijos sostinėje – Sankt Peterburge;
- XIX a. ėmė ryškėti Varnių reikšmė lietuvių kultūriniam sąjūdžiui.

**Pirmoji Senienų muziejaus ekspozicija P. Smuglevičiaus salėje
(1857 m.)**

Varnių kultūriniam branduoliui priklausė:

Laurynas Ivinskis

(1810 – 1881)

**Mokytojas iš Rietavo,
pirmųjų lietuviškų
kalendorių leidėjas.**

METU SKAJTLUS

UKINISZKAS

ANT METU WIESZPATIES

1846.

Kursaj tur savleje Szventes Rimu-Katallke pagal senos
gadines su dienomis naujos gadines, didesniuoms
atsidikimus, Rodikli Saules tekiejima ir vsilejdima,
atma nas mienesla ir ora, Zinias rejkalingesnes
diel ukininku, ir surasima Atpusku, Jomarku
ir Klarmosziu Zlanajeziu szalleje.

64 9461
131 68

WILNUI

Spausiuwej' Jozapa Zswadzki

1846.

KALENDORIUS

1846

METSKAJTLUS UKISZKASIS
NUOG UZGIMIMA WIESZPATIES

1861

Metu paprastuojis. turmedetun 365 dienas,
ketun 341 Metuotaj ant dienu gromotiej. Szventis Rimu-Katallke
Szventis ir Nazjovis gadines. Prifejimas su wskolentis dienu
ir Rodkles wskol wskoljos ir wskoljos.

WILNUI

L. WISNICKI

Wila 11 1846 wskol Szwadowski Szwadowski wskol 1846 R.

WILNIUJE.

Wskol ir Spausiuwe Jozapa Zswadzki

1861.

N° 215.

14. Kwiecień 1851

J. W.

KALENDARIUS

arta 1851

Mietu Skajtlus

ukiskas

Ant metu nuog urogenima Wieszpaties

1851.

Mietu paprastuogiu lutenizium 365 dienas

parasute

par
L. Iwinski

Mety 6^a

Wilniuje

Spausduwije Juozapa Nawadzkiu

1850.

1852

1852

K. A. L. E. N. O. R. I. U. S.

1852

arta

Mietu Skajtlus

ukiskas

nuog urogenima Wieszpaties

1852

Mietu paprastuogiu lutenizium 365 dienas

parasute

par
L. Iwinski

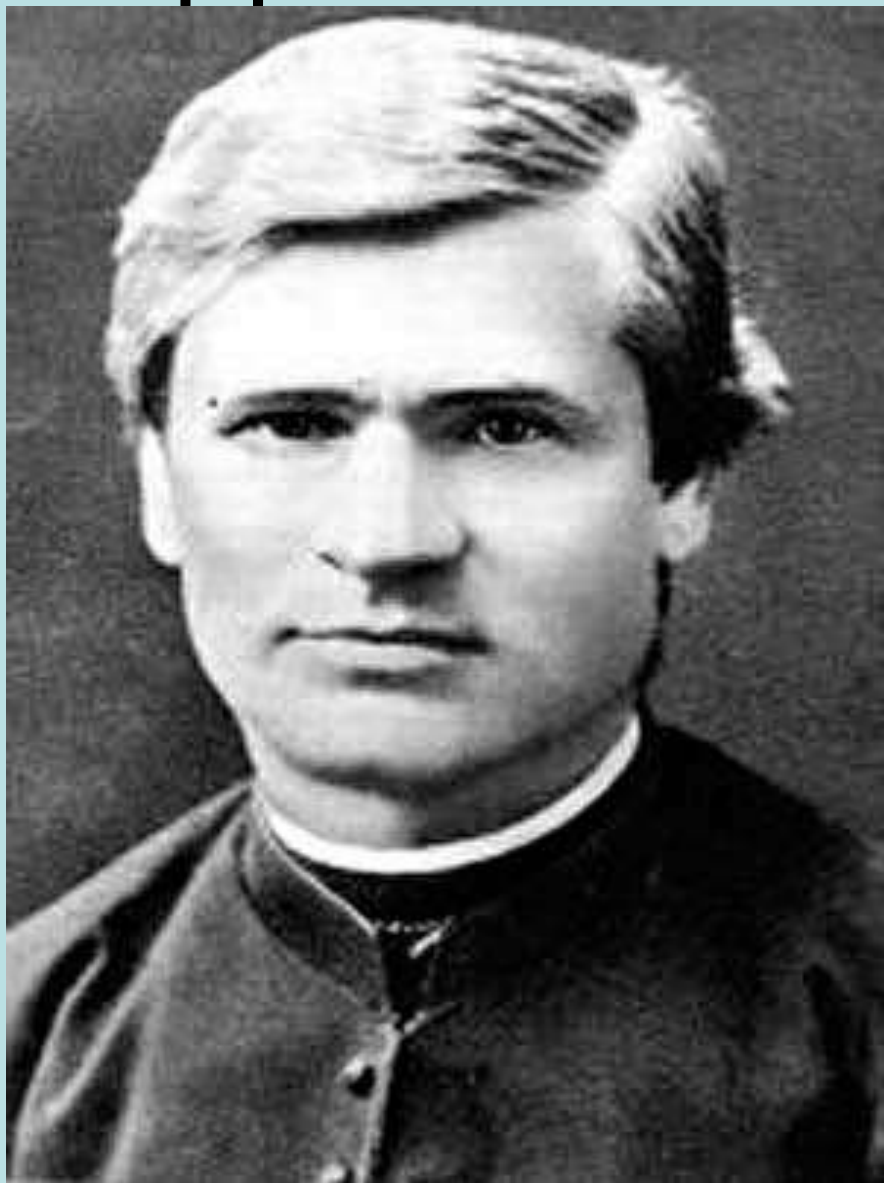
Mety 8^a

Wilniuje

Spausduwije Juozapa Nawadzkiu

1852

Taip pat Antanas Baranauskas (1835 - 1902)

Rašytojas. Parašė garsųjį
“Anykščių šilelį”

Alkūnų, bėrųj aakaga
Vėjū pūstē siuruoja
Dungun kela širsūni
Lėnon nukres pėrkūni.
Šobris apdūmūis šonē
Šakūns soro oipine
Wūru stipraj pagrūnē:
Šuobris šonē tēvine. -
Čxē sukūro gātūnāj;
Šuobris tapūv nudomūis
Ir vėkūtas nušamūis
Subrūpejs pėrkūnāj.
O lāv sonis prakūp
Sūrētėjū, apūkūp
Stipraj šonē ir vūpso,
Kad jō kirtėjaj drūvo.
Deltō Brōli Lėtuvi!
Do nē evam prašūvi

A. Baranausko paminklai Anykščiuose ir Seinuose

- Taip pat Varniuose buvo atidarytas garsaus spaustuvininko Adomo Zavadskio knygynas;
- Kitas inteligentų būrelis apsistojo gydytojo P. Smuglevičiaus nuomojamame Svirlaukio dvare. Ten įsikūrė S. Daukantas, M. Akelaitis;
- Kultūros židiniai ruseno daugiausiai Lietuvos provincijose;
- Vilnius buvo oficialiosios bajoriškosios kultūros centras. Čia viešpatavo lenkų kultūra.